

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' שופטים ושבת ד' דנחמא

(ח) **כִּי יִפְּלֹא מִמֶּנּוּ דְּבַר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נִגְעָה לְנִגְעָה דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֵיהֶּ וּקְמַתָּה וְעִלִּיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְנֶה א-לֵהֶּ בּוֹ: (ט) וּבֵאתָ אֶל הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדִרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: (י) וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְנֶה וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כִּכֵּל אֲשֶׁר יִזְרֶה: (יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִזְרֶה וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וְשְׂמָאל:**

א. אומרו והגידו לך את דבר המשפט, כי היה ראוי יקצר ויאמר והגידו לך המשפט!

ב. אומרו ועשית על פי הדבר אשר יגידו כו', כי אומרו על פי הוא משולל הבנה שיורה שאין עושה מה שיגידו לו כי אם דבר אחר על פי הדבר ההוא! ומהראוי יאמר 'ועשית הדבר אשר יגידו לך כו'!

ג. אומרו מן המקום ההוא, שהוא מיותר! שהרי נאמר וקמת ועלית אל המקום כו'!

ד. 1. אומרו ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, שהרי נאמר ועשית כו' למה חוזר לאומרו?

2. ולא עוד אלא שבתחלה אמר ועשית ועתה אומר שישמור כדי לעשות!

ה. שחוזר ואומר על פי התורה כו' תעשה, כי הרי נאמר זה פעמים!

ו. וקמת ועלית. והנה מלת וקמת מיותרת! כי מי יעלה מבלי יקום ממקומו?

אך יאמר, אל תהיה לך למחיתה וירידה עלותך שמה לשאול, ומה גם בהיותך בית דין גם אתה, כי הלא וקמת ועלית, כי

קימה תחשב לך עלותך שמה ולא ירידה באומרך גם לי לבב כמוהם. כי הלא בין מפאת המקום כי קדוש הוא שהוא אל המקום אשר יבחר ה' כו' כי יער עליהם שם רוח ממרום, בין מפאת העומדים שם, כי הנה ובאת אל הכהנים כו' ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, כי הוא אשר נתעתד מאתו יתברך להיות בימים ההם שודאי הושפע בו צורך דורו ויפתח בדורו כשמואל בדורו.

ועוד... לבל תאמר: "הלא סברתי תערב לי יותר מסברתם", כי לא אליהם אתה הולך כי אם אל תורת ה' כי הלא ודרשת והגידו לך את דבר המשפט.

ולא יעלה על לבך כי השופט הוא המדבר, כי אם התורה בעצמה.

כענין פסוק מכל מלמדי השכלתי כו', לומר לא שמתני לבי לבלתי שמוע תורה כי אם מגדול הדור מפני הכבוד, כי אם מכל מלמדי אפילו הקטון מי שיהיה השכלתי, כי לא שמתני לבי כי האיש הקטון הוא או גדול הוא היה מדבר עמי, כי אם כי עדותיך אשר אשמע ממנו היו משיחים ומדברים בי.

וזה יאמר פה והגידו לך את דבר המשפט, כי מה שיגידו לך אינו דבר פיהם כי אם דבר של המשפט. וזהו את דבר המשפט, באופן כי בעשותך משפטו ודינו אינך עושה גזירת דין פיו, כי אם גזרות ומצוות פי הדבר בעצמו, כי כל התורה רוחניות ושמותיו של הקדוש ברוך הוא היא, וכמו שאמרו ז"ל, שבמתן תורה כל דבור ממצותיו יתברך היה ממש מדבר עם כל אחד ואחד מישראל, ואומר לו "מקבלני את עליך?"

וזהו אומרו ועשית על פי הדבר כו', לומר, לא על פי השופט אתה עושה, רק על פי הדבר בעצמו אשר יגידו לך, כי רוחני הוא. כי תיבות של הגזירה שוה היא או ההיקש או הייתור או הדבר בעצמו בפיו הוא הדובר, גם שיוצא מפי בשר ודם. (ובזה נתיישב קושיא א: והגידו לך את דבר המשפט, כי היה ראוי יקצר ויאמר והגידו לך המשפט!

וקושיא ב. ועשית על פי הדבר אשר יגידו כו', כי אומרו על פי הוא משולל הבנה שיורה שאין עושה מה שיגידו לו כי אם דבר אחר על פי הדבר ההוא! ומהראוי יאמר ועשית הדבר אשר יגידו לך כו'!

וכמאמר מדרש חזית שאמרו לרבי עקיבא, "בן עזאי דורש והאש מלהטת סביבותיו", ובא ואמר לו "שמוא במעשה מרכבה היית דורש?", אמר לו "לאו, אלא שהייתי חורז מתורה לנביאים כו'":

ואל תתמה על החפץ, (ה)אם ימצאו שם הגונים להיות איכות דבורם כך?

כי גם זכות קדושת המקום גורם להיות שפע הדבור מהגדר הזה.

וזהו אומרו מן המקום ההוא אשר יבחר ה' (ובזה נתיישב קושיא ג. מן המקום ההוא, שהוא מיותר! שהרי נאמר וקמת ועלית אל המקום כו'!)

ועל כן ושמרת לעשות כו'. והוא מאמר התנא והוי שותה בצמא את דבריהם, שהוא שלא תקבל דבריהם כמי שאין לו צמא למים כי אם שיזדמנו לו מים מתוקים וישתה כי יערבו לו, כי אם כשותה בצמא ותאב ואומר השקיני מים להחיות ולהשיב נפש כן תשתה דברי חכמים כי חיים הם למוצאיהם.

וזה יאמר, הלא אמרתי לך, כי בשומעך דברי פי חכמים אל תחשיב כשומע מפיהם, כי אם כאילו פי התורה ממש היא המדברת אתך, כי הבל פיהם בדברם דברי התורה ומשפטיו יתברך קדוש יאמר לו כאילו הם דברי א-להים חיים.

לכן ושמרת לעשות ככל אשר יורוך כי תהיה שומר ומקוה ותאב - כד"א ואבין שמר את הדבר - לשמוע כדי לעשות ככל אשר יורוך, שהוא היות שותה בצמא את דבריהם, כן תתאב לשמוע להחיות נפשך כשותה בצמא לחיות נפש כי דברי א-להים חיים המה: (ובזה נתיישב קושיא ד: ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, שהרי נאמר ועשית כו' למה חוזר לאומרו?)

ולא עוד אלא שבתחלה אמר ועשית ועתה אומר שישמור כדי לעשות!

או יאמר, ושמרת לעשות כו' הלא אמרתי לך כי הדבר אשר יורוך דבר רוחני הוא הדבור עצמו כי עדותי שיחה לך,

לכן גם אתה ושמרת למודו לעשות בקיימך הוראתו ככל אשר יורוך.

כי כדבר ההוא שהוא רוחני כן יהיה אשר תעשה במעשה מצותו דבר רוחני כמוהו, כנודע שכל מצוה ומצוה שאדם עושה בורא מלאך קדוש, וזהו אומרו ושמרת לעשות ככל אשר יורוך שיהיו מעשיך (באותו מדריגה רוחני) כ(מדריגת) הוראתו: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ד: ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, שהרי נאמר ועשית כו' למה חוזר לאומרו?)

ולא עוד אלא שבתחלה אמר ועשית ועתה אומר שישמור כדי לעשות!)

או (ושמרת לעשות כו') יכוין ענין אלו ואלו דברי א-להים חיים, והלכה כבית הלל. שהוא בל תאמר אם כבית הלל הלכה, אם כן דברי בית שמאי שקר הם חלילה ונסמינהו מלהזכירם כלל, וכן בכל החולקים נקח דברי אשר הם הלכה ונעקר אשר אינם הלכה, באופן שכל דברי, אשר הוא שמותי נעקור חלילה מן התורה.

כי הלא זה הדבר למדונו רבותינו ז"ל באומרים, אלו ואלו דברי א-להים חיים, כי גם בהם מתעוררים אורות עליונים ונעשים ייחודים עליונים בהם בדרך אחרת, ובהם, היינו גם כן משיגים חיי העולם הבא.

ואין ספק, כי גם בעסק שהיו בית שמאי עוסקים בתורה, גם היה מתעלה הוא יתברך, וכולם באורות תורתם יאירו בעולם הבא, אלא שאל דעות ה' (שהוא אל של כל הדעות) בחר בדרך אשר הלכה כמותם להתנהג בה, אך אורות תורה (של הדעה) שכנגדם לא כבו חלילה, ורק במעשה בחר ה' בדרך אשר כהלכה,

אך בעסק ובפלפול, בזה ובה יחיה האדם. וזהו אומרים (אלו ואלו) דברי א-להים חיים, שהוא הדבור אך לא המעשה.

וזה יאמר פה, הלא אמרתי לך, דברי ריבות בשעריך הללו אוסרים והללו מתירים, וקמת ועלית לדעת האמת,

אל תאמר, כי דברי אשר לא כהלכה בטלים לגמרי, כי אם ועשית על פי הדבר כו' שהוא לענין המעשה, אך לא לבטלים לגמרי.

וזהו (אשר יתור התבות) ושמרת לעשות כו', לומר, מה שתשמור לעשות, הוא, ככל אשר יורוך,

אך מה שלא יהיה הלכה (לעשות, עכ"פ) תשמור ללמוד (ביחד) עם מה שהוא הלכה, אך, לא תשמרם לעשות: (ובזה נתיישב באופן ג' קושיא ד: ושמרת לעשות ככל אשר יורוך, שהרי נאמר ועשית כו' למה חוזר לאומרו?)

ולא עוד אלא שבתחלה אמר ועשית ועתה אומר שישמור כדי לעשות!

ומיישב שבא להוסיף: אשר ושמרת ללמוד הכל אף מה שהורו צדיקים אחרים, ורק לעשות הוא ככל אשר יורוך)

עד כה דבר על מה שיפלא דבר למשפט והולכים שמה לסנהדרי גדולה שבמקדש לשאול את הדין.

ועתה נעתק (וממשיך הפסוק) לדבר דרך כלל, על כל דברי חכמים, בכל דבר שהם מדברי סופרים. ואומר על פי התורה כו', וגם פה כוון על האמור למעלה, לומר, אל יעלה על רוחך כי הם המדברים, ואולי באיזה דבר לא כווננו האמת, כי דע לך כי התורה היא המדברת ועל פי התורה אשר יורוך כו' הוא אשר תעשה ולא על פיהם, כי שלוחי דרחמנא ותורתו הם, על כן לא תסור מן הדבר כו' ימין ושמאל: (ובזה נתיישב קושיא ה. שחוזר ואומר על פי התורה כו' תעשה, כי הרי נאמר זה פעמים!)

(ט) כי אתה בא אל הארץ אשר ידור א-להיך נתן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם: (י) לא ימצא בך מעביר בנו ... (יב) כי תועבת ידור כל עשה אלה ... (יג) תמים תהיה עם ידור א-להיך: (יד) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא בן, נתן לך ידור א-להיך: (טו) נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ידור א-להיך אליו תשמעו: (טז) ככל אשר שאלת מעם ידור א-להיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול ידור א-להי ואת האש הגדלה הזאת לא ארצה עוד ולא אמות: (יז) ויאמר ידור אלי היטיבו אשר דברו: (יח) נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוה ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו ... (כא) וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ידור: (כב) אשר ידבר הנביא בשם ידור ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ידור בידון דברו הנביא לא תגור ממונו:

(א) ראוי לשים לב. למה נסמכה פרשה זו אל הקודמת?

(ב) אומרו אשר ה' א-להיך נתן לך, לא תלמד לעשות. כי הלא אם אראה שהיא ית' נתן לי את הארץ, ולא הועילו ליושביה כל התועבות ההם לינצל מידו, איך אלמד מהם לעשות כתועבותיהם בהיותי בא אל הארץ אשר נתן לי ה'?

(ג) אומר לא ימצא בך כו', ולא אמר לא תעביר כו'?

(ד) אומר תמים תהיה כו', שאם הכונה לומר שיהיה תמים מלכת אחר התועבות ההם, הרי נאמר?

(ה) אומר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם כו', כי מאומרו הגוים האלה, מי לא ידע, כי אשר הוא יורש אותם, המה כי עליהם ידברו הכתובים..

(ו) אומר אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, כי הרי זה היה תחלת מאמרו לא

תלמוד לעשות כתועבות הגוים ההם, ומה חידש עתה באומר אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו?

(ז) אומרו ואתה לא כן נתן לך ה' א-להיך, כי הוא לשון בלתי צודק וכמשולל הבנה, כי יראה שלא נתן לו ה', ישמע אל מעוננים ואל קוסמים כו', והוא דבר קשה, שנראה שהדבר בעצמו אין רע, כי אם, שלא נתן לו ה' כן, ומהראוי יאמר, ואתה לא כן?

* גם, לשון נתינה לא תצדק, שאין בו ממש. (וְאֵתָהּ לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְיָדֶךָ)

(ח) אומר נביא מקרבך כמוני כו' אליו תשמעו, מה בא לחדש להם בזה, האם לנביא כמשה צריך לומר אליו תשמעו?

ואם אולי, כי הוא, כי יקום איש ויאמר 'כי נביא הוא'. ומצוה, שלא ישמעו, רק לאשר הוא כמוהו. ובמה יודע אם הוא כמוהו? שאם הוא שיעשה ככל האותות שעשה משה; הנה לא עשה כן שום נביא והיו שומעים אליהם? ואדרבא קצף ה' על ישראל קצף על בלתי שומעים אל נביאיהם.

ואם הוא כמוני על השגת הנבואה, לא כן הוא, כי, לא קם נביא כמוהו?

(ט) כי כמו שאומר אחר כך וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה' שהוא אשר לא יבא דברו ולא יהיה, למה לא אמר גם כן באומר נביא מקרבך כמוני כו' 'וכי תאמר בלבבך, איכה נדע את הדבר כי נביא אמת הוא'?

(י) אומרו ככל אשר שאלת כו', כי מלת ככל תורה כי דברים רבים שאלו, ואינו, רק דבר אחד?

* וגם מה הוא ענין דמיון הכ"ף?

(יא) אומר לאמר לא אסף כו', כי אינו לאמר לזולת.

(יב) אומר ויאמר ה' אלי הטיבו כו' כי הנה הנוגע אל הענין הוא תשובתו ית' באומרו נביא אקים כו' כי אומרו הטיבו כו' הוא פה לבלתי צורך ומהראוי יאמר 'ויאמר ה' נביא אקים כו':

אמנם הן אמת כי אחת היא שעמדה עלינו להגלותינו, ולהחריב את ביתנו, אשר בחר בו ה', הלא היא סברת גויי הארץ, ומה גם בימים ההמה, האומרים כי עבים סתר לו, ואין לו ית' מבא בעולם הלזה החומרי, כמאמר הכתוב, רם על כל גוים ה', שאומרים, כי על השמים כבודו, אך לא בארץ הלזו העכורה.

וכמאמר המשורר באומר, איכה ידע אל, שישלך ידיעתו ית' והשגחתו מעולם הגשמי הלז, על כן בחרו להם אלהים בלתי קדושים, כהוברי השמים וכסיליהם ושמשי וירח וכחות חצונים טמאים ויעשו להם מיני עבודות מתייחסות להם, באומרם שעל ידי כן, יריקו עליהם מאתם שפע, כי יעלה על רוחם כי להם לבדם ניתנה הארץ.

ועל כן, העובדים לשרי האש יעבירו בניהם ובנותיהם באש, ועל דרך זה הם כל מיני עניינים האמורים בפרשה זו באומר מעביר כו' קוסם כו' וחובר כו' שהם מיני עבודה לכחות חיצונים ומהם לכוכבים ומזלות. והן אלה קצות דרכים אשר דבקו בהם עם בני ישראל בהיותם על אדמתם עד שנתשם ה' מעל אדמתם וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה.

על כן למען הדיחם מעל הסברא הרעה הזאת בא משה רבינו עליו השלום ויאמר, כי אתה בא כו' הנה לפניך ראיה עצומה בחוש, לעיניהם, כי הוא יתברך משגיח בעולם השפל, ולא יעצרנו הגשם אשר מארץ הלזו מהשגיח בה.

הלא הוא, כי אתה בא אל הארץ, כלומר לא תבא במלחמה כי-אם כבא אל בית אביו, כל כך יקל הכיבוש, באופן כי מזה תכיר כי ה' א-להיך הוא נותן מאתו ובידו.

וזהו כי אתה בא כו' אשר ה' א-להיך נותן לך. ואם כן, לא תלמוד לעשות כתועבות כו' כי הגוים, טעם עשותם כה, היא על חושבם העדר השגחתו ית' בארץ, על כן יחפשו עולות הבלי הגוים ההם או לאמצעיים.

אך בראותך מופת השגחתו ראוי לך, אל תלמוד לעשות כתועבות, כי תועבת כו'.

ושמא תאמר, 'אני לא אעשה כתועבות הגוים שיחליט הכח והשגחה אל כחות תחתונים.

אך את הא-להים אני ירא, ואת מצותיו אשמור, אך, יהיה לי הוברי השמים לעזר מעט, לקרב השפעה המשתלשל מאתו ית' על ידם'. (ובזה נתיישב קושיא (א) למה נסמכה פרשה זו אל הקודמת (נראה כוונתו: הפרשה מענין חומר איסור עבודה זרה, ועונשו... וסקלתם)?

וקושיא (ב) אשר ה' א-להיך נתן לך, לא תלמוד לעשות. כי הלא אם אראה שהיא ית' נתן לי את הארץ, ולא הועילו ליושביה כל התועבות ההם לינצל מידו, איך אלמד מהם לעשות כתועבותיהם בהיותי בא אל הארץ אשר נתן לי ה'?

לזה אמר אל תעשה כדבר הזה כי-אם תמים תהיה כלומר בשלמות תהיה עם ה' בכל מכל ולא תתן חלק לזולתו אפילו לשמין שום סעד. (ובזה נתיישב קושיא (ד) תמים תהיה כו', שאם הכונה לומר שיהיה תמים מלכת אחר התועבות ההם, הרי נאמר?)

או יאמר, פן תאמר בלבבך אם אהיה צדיק וטוב לי אשקטה ואביטה במכון קדשו ית'.

אך אם אראה כי צר לי בהיותי צדיק, ואם אשאל מאתו ית' על מה זה אני צדיק ורע לי, ולא יענני, אז, אל ישת עלי חטאת, כי אבקש לי דרך כישוף וכיוצא, מהדרכים הרעים מהם, אולי אוכל הועיל. (ובזה נתיישב קושיא (ג) לא ימצא בך (מעביר בנו...) כו', ולא אמר לא תעביר כו' ועי"פ הנ"ל נראה שמתיישב. כי אינו חושש שמא תעביר, רק, כאשר אמרת, כי צר לך, תבקש להועיל דרך כישוף ועי"ז. על זה בא ומזהיר, לא ימצא בך כלל, ושיומאס לך, לקבל מאומה, ושימצא בך מאומה, מאלו אשר יש להם עבודה זו, להעביר בנו...)

לזה אמר, תמים תהיה, מתנהג בתמימות, בין בהיותו ית' מתנהג עמך ברחמים, בין בהתנהגו עמך בדין שלא תהרהר אחר מדותיו ית' חלילה. וזהו תמים תהיה עם ה' א-להיך' שהם מדת רחמים ומדת הדין. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא (ד) תמים תהיה כו', שאם הכונה לומר שיהיה תמים מלכת אחר התועבות ההם, הרי נאמר?)

וגם יתכן כוון לומר ענין מאמר חז"ל, כי מי האיש אשר יקרא חסיד, הלא הוא אשר לא יעשה במקום שהוא שם יחידי מה שלא יעשה במקום רואים.

(ב) אשכילה בדרך תמים מתי תבוא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי:

והוא מאמר הכתוב, אשכילה בדרך 'תמים' מתי תבא אלי הדרך ההוא, שהוא דרך חסידות ותמימות, הלא הוא כאשר אתהלך בתם לבבי בהיותי בקרב ביתי שהיא מקום שאין אנשים שלא תשורני עין רואים.

וזה יאמר תמים תהיה גם בהיותך עם ה' א-להיך, מקום שאין שם זולתו ית', אפילו שם לא תהרהר. (ובזה נתיישב באופן ג' קושיא (ד) תמים תהיה כו', שאם הכונה לומר שיהיה תמים מלכת אחר התועבות ההם, הרי נאמר:)

ושמא תאמר הלא אמרתי לי שני דברים.

א, כי מאשר ה' נתן לי את הארץ, אראה כי אין ללכת בתועבות הגוים ההם, כי הלא הוא ית' לבדו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, כי אין גשמית מעכבת השגחתו יתברך חלילה, ומי יעזוב מקור מים חיים, לחצוב לו בורות בורות נשברים.

שנית, אמרת לי, שגם אם יצר לי, לא אבקש לי אופני תיקון מפה ומפה, ומה גם בהיותי צדיק ורע לי, ואם לאל אדברה לא ישיב לי.

והנה על כל אחת מאלה היה מקום לבעל דין לדבר ולומר.

על הראשונה. במה אדע כי ה' נתן לי את הארץ ולא היתה סבה מאת כחות חצונים או מזלות שעזרוני או ניגדו אותם?

וכן על השנית, הלא אומר, מה אעשה ואם יצר לי ואני צדיק ואקרא ולא יענני, מי יביא לי הדברים אל הא-להים?

על כן, על הראשונה, ראה גם ראה, כי ה' הוא, אשר נתן לך את הארץ, ולא סבה לזולתה, כי כל כחות חצונים והוברי השמים הבל המה, כי הלא הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן.

ואם כן, אם יש ממש בדברים ההם, איך אתה יורש אותם, ולא הועילו להם להציל אותם מידך. (ובזה נתיישב קושיא (ה) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם כו', כי מאומרו הגוים האלה, מי לא ידע, כי אשר הוא יורש אותם, המה כי עליהם ידברו הכתובים..

וקושיא (ו) אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, כי הרי זה היה תחלת מאמרו לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם, ומה חידש עתה באומר אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו?)

אך, מזה תדע, כי נתן לך ה' א-להיך את הארץ כאשר אמרתי כי אתה בא כו' אשר נתן לך כו' ולא סבה מהסבות ההם. שהלא הם השומעים אל מעוננים ואל קוסמים ולא אתה, ואיך נפלו הם, ואתה ירשתם? שאין דבר מזה, כי-אם א-להותו ית', ואם כן, הוי אומר, כי הוא ית' אשר נתן לך, ולא סבה זולתה.

וזהו אומרו ואתה לא כן. נתן לך ה' א-להיך. כי במה שאתה לא כן, מזה תדע כי נתן לך ה' א-להיך. (ובזה נתיישב קושיא (ז) ואתה לא כן נתן לך ה' א-להיך, כי הוא לשון בלתי צודק וכמשולל הבנה, כי יראה שלא נתן לו ה', ישמע אל מעוננים ואל קוסמים כו', והוא דבר קשה, שנראה שהדבר בעצמו אין רע, כי אם, שלא נתן לו ה' כן, ומהראוי יאמר, ואתה לא כן?

* גם, לשון נתינה לא תצדק, שאין בו ממש. (וְאֵתָהּ לֹא כִן נָתַן לְךָ יְיָ)

ועל השנית אמר, אל תקיץ בצרה, ואם אינך נענה מה, כי תחפוץ לדעת על מה המכות ההם בין ידיך, הלא אין זה רק מהעדרך שאינך כדאי ומוכן שידבר בך הוא ית'.

אך, נביא מקרבך מאחיך יקום לך ה', והוא יגיד לך, כי יהיה ראוי, ועל פיו תדע דברים הנוגעים אליך, כענין תלונת הנביא, באומר, המבלי אין א-להים בישראל הלך לדרוש בבעל זבוב כו' הנה כי חפץ ה' ידרשו בנביאיו.

ואמר, כמוני, כלומר, שלא יאמר לך דבר אשר ינגד נבואתי ותורה שנתן ה' על ידי, רק שיהיה כמוני ולא נגדי:

עוד כיוון באומר אליו תשמעון, לומר, מופת גדול בנבואתו כמוני שהייתי אני עושה. שהוא, כי לא תאמר אל הנביא ההוא: דבר אל ה', דבר על אודותי ועל דברי, כי בדבר הזה שתיים רעות.

אחת, שלא יתאמת לך השגחתי בעצם, (כאשר יבאר)

שנית, כי תסתפק בנבואת הנביא ההוא. על כן, עשה זאת איפה. התפלל והתחנן לפני קוניך בתשובה ומעשים טובים, על היותו ית' מתנהג עמך בדין.

ואומר לך, לך אל הנביא, שיתבודד, וישמיעך מה דבר ה', על אשר שאלת מאתו יתברך.

כי אז, בראותך בפיו תשובת דבר אשר היה בינך לה' א-להיך, ולא הגדת דבר לנביא, אז תבין, כי ה' השגיח ושמע דבריך. ושנבואת הנביא ההוא אמתית.

וזה יאמר, אליו תשמעון, כלומר איני אומר, 'אליו תדרוש' או 'תגיד' כי-אם, שלא ישמע לך דברך להשמייע במרום קולך, רק שאליו תשמעון אשר יביא מה' א-להיך, אך לא שיוליך דברך אליו ית'. כי יודע א-להים כל אשר בפיך ובלבבך ברוב השגחתו בעולם השפל.

ואין עיקר מה שישמע לך הנביא. רק לדעת מה דבר ה', שהוא דבר שאין בך כח לשמוע מפיו, כי לא נביא אתה. [ולא ישולל שלא יאמר איש דרש נא בעדי את ה' שלא יקרנו עון בדבר. כי-אם, שאומר פה כנותן לו מופת על נבואת הנביא ההוא] (ובזה נתיישב קושיא (ח) נביא מקרבך כמוני כו' אליו תשמעון, מה בא לחדש להם בזה, האם לנביא כמשה צריך לומר אליו תשמעון?)

והנה ממך בעצמך אני מביא לך ראיה. והוא, מה שאמרתי, כמוני, כי לא שאלת אביא דברך אל ה', כי-אם, שאשמיע אתכם דבר ה', שהוא, כי אמרתם, קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר כו' ואת תדבר אלינו.

וזהו ככל אשר שאלת כו' לומר, מה שאמרתי כמוני, הוא ככל אשר שאלת כו'

נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך כו' את כל אשר אצונו, כך הנביא ההוא אליו תשמעון שיהיה לכם למופת זה כמדובר.

כי מה שלא ידבר בך היא ית' כשתבקש ממנו דבר, אינו מהעדר השגחתו ית' למטה בארץ, שעל כן אולי גם נביא תגועל נפשך לומר, כי איזה דרך הלך רוח העליון לדבר עם חרש מחרשי אדמה.

והוא, כי זה, ככל אשר שאלת מעם ה' כו', שאמרת, כי לא היית יכול לסבול דבר בך הוא ית', ושעל כן ידבר ה' עם משה, ומשה יגיד לך, הרי תורה, כי אין הקב"ה מונע טוב ושפע נבואתו מבני אדם. אלא שיש מוכן לקבל ויש בלתי ימוכן. והנביא המוכן ישמיע דבר ה' אל הבלתי מוכן. (ובזה נתיישב קושיא (ט) כמו שאומר אחר כך וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה' שהוא אשר לא יבא דברו ולא יהיה, למה לא אמר גם כן באומר נביא מקרבך כמוני כו' וכי תאמר בלבבך, איכה נדע את הדבר כי נביא אמת הוא?!

וקושיא (י) ככל אשר שאלת כו', כי מלת ככל תורה כי דברים רבים שאלו, ואינו, רק דבר אחד?

* וגם מה הוא ענין דמיון הכ"ף?

ועדיין היה אפשר לומר, כי אז היה, מפני שהייתה נבואה בהקיץ, והיתה שם כבוד ה' על ההר, על כן לא עצרו כח לשמוע, אך עתה, למה לא ידבר בנו ה'?

לזה אמר, ככל אשר שאלת כו' כי לא דבר אחד כונו, שהוא לשלול על היום ההוא כי-אם, גם להבא.

והוא, כי אחר אומרם, לא אסף כו' אמרו לא אראה עוד ולא אמות, שיורה, שגם להבא, לא ירצו עוד בזה, כי-אם, ע"י הנביא המיוחד.

וזה אומרו, ככל, שיורה על היות שתי שאלות, שהוא, אחת, על היום ההוא, שנית, על הימים הבאים. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא (י) ככל אשר שאלת כו', כי מלת ככל תורה כי דברים רבים שאלו, ואינו, רק דבר אחד?

* וגם מה הוא ענין דמיון הכ"ף?

וזה אומרו, לאמר, כי אומר, לא אסף לא (בלבד) על היום ההוא הנורא מאד, כונו, כי-אם, גם לעתיד שהחילו בהווה, לאמר אח"כ לא אראה עוד, שהוא על העתיד: (ובזה נתיישב קושיא (יא) לאמר לא אסף כו', כי אינו לאמר לזולת).

עוד יתכן באומר לאמר, והוא נמשך אל מה שכתבנו באומר אליו תשמעון. והענין בהזכיר מאמר הכתוב למעלה פ' ואתחנן והוא אומרו, וישמע ה' את קול דברכם בדברכם אלי.

כי אומר בדברכם אלי אין צורך לאומרו!

אך הוא, כי הנה ישראל אמרו, אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' עוד ומתנו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' א-להינו ואת דבר אלינו.

אז אמר משה: הנה אתם חפצים אהיה אני אמצעי בין ה' ובניכם. אל יעלה על רוחכם, כי כאשר אתם צריכים אותי להביא דברי ה' א-להיכם, גם כן אצטרך לעלות ההרה אשר שם הא-להים להביא את דברכם אל הא-להים.

כי הלא, הנה 'וישמע ה' את קול דברכם בדברכם אלי, כי אני לא זויתי מאתכם לעלות ההרה, כי-אם, שבדברכם אלי שמע ה', ויאמר מיד לפניכם, שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך, שהוא מבלי תגיד לי, רק בדברים אליך בלבד.

חזק ואמץ הדבר (אמונה זו) לפניכם! שאין להם צורך לנביא ואמצעי להשמיע במרום קולם, רק (הנביא נצרך) להשמיע בארץ קולי.

והנה הטיבו כל אשר דברו בפה, ולא בלבד הדיבור גלוי לפני, כי-אם, גם מצפוני לבם. כי 'מי יתן והיה לבכם זה להם' כו'. (ובזה נתיישב קושיא (יב) ויאמר ה' אלי הטיבו כו' כי הנה הנוגע אל הענין הוא תשובתו ית' באומרו נביא אקים כו' כי אומר הטיבו כו' הוא פה בלתי צורך ואמר ה' נביא אקים כו':)

ונבא אל הענין והוא, הלא אמרתי לכם, נביא מקרבך כו', אל יעלה על רוחכם, כי מה שהוא אמצעי, הוא 'בין' להבין את דברכם אל הא-להים, כי קדוש הוא (ה') מכם, ועכירותכם ימנע, שומעו יתברך מכם, כי עובי חומרכם סתר לו, וגם הוא אמצעי להשמייעכם את דבר ה'. כי אינו כן, כי-אם, כדי שאליו תשמעון. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא (ח) נביא מקרבך כמוני כו' אליו תשמעון, מה בא לחדש להם בזה, האם לנביא כמשה צריך לומר אליו תשמעון?)

ותדעו שכך הוא, כי הלא זה הדבר הוא ככל אשר שאלת כו', כי היתה שאלתך לאמר, כלומר כדי שאומר אני לה' את דברכם, אשר אמרתם, לא אסף כו',

אך, לא הוצרך (ל') אמור לפניו יתברך דבר, כי מיד, ויאמר ה' אלי הטיבו אשר דברו, כלומר, אשר דברו הם, ולא אשר דברת אתה אלי. כי הם דברו בלבד, ואתה לא דברת אלי דבר. (ובזה נתיישב באופן ג' קושיא (י) ככל אשר שאלת כו', כי מלת ככל תורה כי דברים רבים שאלו, ואינו, רק דבר אחד?

* וגם מה הוא ענין דמיון הכ"ף?

ובאופן ב' קושיא (יא) לאמר לא אסף כו', כי אינו לאמר לזולת.

ובאופן ב' קושיא (יב) ויאמר ה' אלי הטיבו כו' כי הנה הנוגע אל הענין הוא תשובתו ית' באומרו נביא אקים כו' כי אומר הטיבו כו' הוא פה בלתי צורך ומהראוי יאמר ויאמר ה' נביא אקים כו':)

ולכן נביא כו', לא שישמיעני מאמרך, רק לתת דברי (ה') בפיו, ושידבר אליהם כו'.

הנה, כי אז, כששאלת אמצעי, הורה כך הוא יתברך השגחתו הפרטית בעולם השפל, וגם הורה כי לא מכל האדם מונע נבואתו רק מהבלתי מוכן כי העדרו מונעו ולא מהשם יתברך, כי הלא אמר נביא אקים להם כו' ונתתי דברי בפיו.

באופן, כי אין ללכת חלילה אחרי אמצעיים, כתועבות הגוים, כי הלא גם כיום ה', שפל יראה. ואם לא ידבר בך, לא מהעדר ההשגחה, רק מהעדר הכנתך. כי הלא אשר יוכן ויהיה נביא, בו אדבר, אליו תשמע:

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' שבת ד' דנחמא

(פי' הפסוקים משולב מסי' שימה בפיחס')

יב. ה' פונה לישראל שיקבלו את תנחומיו. ואומר להם: **אֲנִי אֲנִי הוּא מְנַחֵם** - אני הוא המנחם אתכם, ובודאי שיתקיימו התנחומים שלי. הביטי וראי מי אֶת - הרי את בת צדיקים ומלאה זכויות, וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יָמוּת - ואם כן מדוע תפחדי מאיש, אשר סופו למות, וּמִכֵּן אָדָם חָצִיר יֵתֵן - הנתן בעולם הזה כמו דשא ועשב אשר סופם להתייבש:
יג. וְתִשָּׁבַח - ושכחת להשען על ה' עַלְּךָ - המגדל והמרומם אותך, והוא נִשְׁכָּח - פרש את הַשְּׂמִימִים יִסֹּד - והתקין את הָאָרֶץ, וְתִפְחַד תִּפְחַד כָּל הַיּוֹם - ופחדת כל הזמן מִפְּנֵי חֲמַת הַמְּצִיק - מכנס האויב [מושלי אומות העולם] המציק ומיצר לך, ואפילו מִפְּנֵיךְ רק כִּינָּה - הכין וזימן את עצמו לְהִשָּׁחִית אותך, כבר פחדת. וְאֵיךְ חֲמַת הַמְּצִיק - והלא למחר הוא מת, והיכן היא חמתו של המציק. ואם כן היה לכם לבטוח ולהשען על ה':

- (א) ראוי לשים לב אל אומרו **אני אני** זה פעמים!
- (ב) ואל אומרו **מנחמכם** לשון רבים ואומר **מי את** לשון יחיד!
- (ג) וגם אומרו **מאנוש ימות** כי הלא, אם תצויר יראה, אינו, רק מהאנוש טרם ימות!
- (ד) וכן אומרו **ומבן אדם חציר ינתן** כי מי נתן חציר לאדם?
- (ה) ועוד אומרו **ותשכח ה' עושך כו'** כי אתא לנחומי באומרו **אני אני כו'** צעורי קא מצער ליה!
- (ו) ועוד, כי אחר אומרו **מפני חמת המציק** שיראה כי ישנו, ואח"כ אומר **ואיה חמת המציק** שיראה כי איננו!

והנה מקושר אל הקודם יאמר הוא ית', הלא אמרת לי שכימי צאתך ממצרים על ים סוף אראך עתה נפלאות כן אעשה, כי **אני** שהייתי אז **אני** עתה (ובזה נתיישב קושיא א': אומרו **אני אני** זה פעמים!) כי לא שניתי וכחי אז כחי עתה, וכל זה הוא אם יהיה בכך פירוד, כי אם יהיה ביניכם אחדות אין צריך דבר, כי

איכותך וזכותך תצילך כי מי את (ובזה נתיישב קושיא ב': **מנחמכם** לשון רבים ואומר **מי את** לשון יחיד!)

בעלת איכות קדושה יתירה שתראי **מאנוש ימות**, והוא כי אין קדושים כמוד, שאת גם במותך תקרא חי כד"א בן איש חי, אך זה הוא **אנוש ימות**, כי אין לו חיות (ובזה נתיישב קושיא ג': **מאנוש ימות** כי הלא, אם תצויר יראה, אינו, רק מהאנוש טרם ימות!)

רק, עודנו פה, כי אין לו נצחיות, והוא ע"ד הכתוב אצלנו על פסוק מאמר עשו **הנה אני הולך למות**, כי חלקו העולמות בינו ובין יעקב באופן כי יעקב הולך אל בית עולמו לחיות, והוא הולך למות כי אין שם חיות, ועליו עצמו (על עשו), שיום נקם הוא עליו, ידבר פה,

ועוד טעם שני והוא, **ומבן אדם חציר ינתן**, שהוא כי יתרון המדבר על בעל חי לא יצדק רק בבני ישראל, אך האומות בהיותנו צדיקים, לבעלי חיים יחשבו לפנינו, וכאשר הבעל חי בלתי מדבר הוא לחם המדבר, כך העכו"ם בערכנו, והוא מאמרנו על פסוק כי **לחמנו הם**,

וזה יאמר **ומבן אדם חציר ינתן**, כי כמו חציר הנאכל ינתן לפניך, כלומר אין צריך לומר שהוא כבעל חי בלתי מדבר בערך המדבר, כי אם כערך הצומח אצל המדבר (ובזה נתיישב קושיא ד': **ומבן אדם חציר ינתן** כי מי נתן חציר לאדם?)

או יאמר, הנה אמרתי ליעקב שתי פעמים **אני אני**. **אני ארד עמך מצרימה ואני אעלך גם עלה**, שהוא כי שכינה תהיה עמו בגלות כביכול, ואני היורדת עמך **אני המעלה**,

ובזה יאמר **אני אני** שאמרתי כן ליעקב הוא **מנחמכם**, כי גם עתה **אני** ירדתי עמך בגלות זה **ואני** אעלך כו', כלומר אשר אמרתי "**אני אני**", הוא **מנחמכם**, כיוצא בדבר ההוא (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא א': **אני אני** זה פעמים!)

או יאמר, מה שידענו מרז"ל על פ' אני ה' בעתה אחישנה, שהוא זכו אחישנה לא זכו בעתה,

ואומרו **אני** שאהיה עמכם אם תזכו, **אני** אם לא תזכו שהוא בעתה (ובזה נתיישב באופן ג' קושיא א': **אני אני** זה פעמים!)

ועל מה שהוא בעתה, אם לא זכו, אשר על העדר זכות יחשבו למפורדים כנודע, שאין הבלתי כשרים נקראים אחדים, אשר הגאולה אז היא ע"י חבלי משיח, על כן צריכים נחמה על הצרות אמר **מנחמכם**,

ועל זמן **אחישנה**, שהוא אם זכו אשר אז יחשבו לאחדים, אמר **מי את כו'** לשון יחיד, והענין, **מי את**, שתערך לאויבך ליירא מהם, כי הלא איכותך חי כי אז הוא זמן שיבולע המות לנצח לישראל, באופן שלא תמות עוד והם ימותו, והעומד למות כמות יחשב בערךך, כי אתה זך האיכות משולל זוהמת נחש, ומי את בערכם שתראי **מאנוש ימות**, משא"כ את שלא תמותי (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ג': **מאנוש ימות** כי הלא, אם תצויר יראה, אינו, רק מהאנוש טרם ימות!)

ושמא תאמרו, הלא כלנו כמונו כהם בני אדם, המביאים זוהמת נחש לעולם אנחנו, ואיך נפרד באיכות אנו מהם בהיותנו משורש א'?

הלא הוא, כי הלא המה מתייחסים לבן אדם הוא אדם הראשון, שלא התיר לו הוא ית' לאכול בעלי חיים, כי אם חציר ינתן לו לאכול, כד"א, ואכלת את עשב השדה,

אך אתה לא תתייחס אל היות שורשך, אדם, שלא ינתן לו יתרון רק על הצומח אחר שחטא ונתעכר בזוהמת נחש (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ד': **ומבן אדם חציר ינתן** כי מי נתן חציר לאדם?)

אך אתה, הוא ית' עשאך בריה חדשה, שמירק וליבן אותך מזוהמתך מאברהם והלאה, עד הביא את ישראל בכור הברזל במצרים, לצרוף כבור סיגי הזוהמא ככתוב אצלנו במקומו, כי המתים בימי החשך במצרים היו הסיגים, והכסף הטהור היה הנשארים, שנגמרה פסיקת זוהמתן בעומדם על הר סיני, באופן שלא יתייחסו ליקרא בני אדם בזמן שחציר ינתן, שהוא כאשר שלטה בו זוהמא, כי אם לקודם זמן שחציר ינתן:

טו. **וְאֵנֹכִי** - ואני ה' אֵלֶיךָ שהנני רִנֵּה הָיִים - גורע בים ובוקע מימיו, וַיִּהְיוּ גִלְיָו - וגלי הים יהמו וירעשו במקומם בלי יכולת לעבור הלאה, ה' צָבָאוֹת שָׁמוּ לפי שהוא מושל בצבאות מעלה ומטה:

טז. **וְאֲשִׁים** - ושמותי את הָבָרִי - דברי תורתי בְּפִיךָ להיות לי לעם, וַיִּבְצֹל יְדֵי פְסִיתֶיךָ - והגנתי עליך מן האויבים, כל זה עד שתבוא העת לְנִמְצֵי שְׁמִי - שתהיו אתם - אשר עליכם נאמר: ככוכבי השמים' - נטועים על אדמתכם, וַיִּסְדֹּד אֶרֶץ - ותהיו אתם - שנמשלתם גם לעפר הארץ' - מיוסדים על אדמתכם, וְכָל הַעַמִּים יֵאָמְרוּ - יאמרו לְצִיּוֹן - על בני ישראל הדרים בירושלים שְׁעָמִי אֶתָּה - הם עמי, כי יראה בהם שפע רב של טובה:

שמא תאמר, כי אם לא תירא מן האויבים בני אדם, תיראי משריהם שבשמים!

אל תיראי כי כל השרים תחתיהם, כי הנה אנכי ה' אלקיך אשר להיותי אלקיך בשבילך, רוגע הים הוא ים סוף, ויהמו גליו לשוב למקומם כטבעם על ישראל, כמ"ש ז"ל והמים להם חומה, חמה כתיב ולא הנחתי, ואין זה כי אם שה' צבאות שמו, שהוא כי כל צבאות של מעלה שלו הם, ועל כן שרו של ים משועבד אליו לעשות רצונו, ולכן גם כל שרי האומות משועבדים אלי כשרו של ים כי שלי המה:

או יאמר, ראה נא את אשר חיבתך וזה בשני דברים, א' שלא כניתי שמי על מלאכי מעלה, ולא על שום אומה כי אם עליך, כי אנכי, עם היותי ה', אשר הוא שם גדול המורה שררה על הכל, וכד"א, כי גדול שמי בגוים, ועם כל זה, אלקיך אני נקרא, כי גדול חביבותך אצלי,

ועוד, שעם כל גדולתי שהייתי יכול לבקוע הים, ע"י אחד ממלאכי מרום ולא עשיתי כן, כי-אם, אני בעצמי הייתי רוגע הים ויהמו גליו נגד המצריים, וכו', והנה כל זה עשיתי ע"י עצמי, עם היות כי ה' צבאות שמי, והייתי יכול לעשות על ידי א' מהצבאות ולא עשיתי, הנה אין זה ודאי כי-אם, מגודל אהבה רבה שחיבתך:

ועוד טענה אחרת לשלא היה לך לפחד מפני חמת המציק, והיא, כי הלא אחר שנתיי שמים ויסדתי ארץ, היו רותתים קרובים ליבטל, ועשיתי לך (מתן תורה), מה שעל ידך נקבעו ונעשו של קיימא,

והוא, כי, אם לא היו ישראל מקבלים את התורה, היה העולם חוזר לתוהו ובהו, כמו שאמרו ז"ל, ויהי ערב ויהי בקר יום השישי, הוא יום השישי הידוע, הוא ששי לסיון של מתן תורה, שכל מה שנברא בששת ימי בראשית היה קיומו תלוי בקבלת התורה, נמצא שע"י הקבלה ההיא נטעו השמים ונתחזקו כאילן הנטוע שממקומו לא ימוש, וכן הארץ יוסדה יסוד מוסד

(נראה הביאור בפס' י"ג: **וַתִּשְׁכַּח אֶת ה'** נגרם ע"י כי נדמת שאינך שוה בעיניו ית' ח"ו וככל הגוים עשך ונוטה לך שמים ויסד לך ארץ, חנם, ועל כן ותפחד וכו')

ולזאת באתי לנחמך, ולהכירך, אשר בזכות אשר קבלת תורתי, הנה מה שאנכי עשך ונטה שמים ויסד ארץ כנ"ל, הרי עדיין היו רותתים,

אולם, בזכותך גרמת, (פס' ט"ז) **לִנְטוּעַ שָׁמַיִם** שלא ימוש, **וַיִּסְדֹּד אֶרֶץ** יסוד מוסד.

והרי כולם קיימים רק בזכותך, ובלעדך אין להם קיום כלל,

ואם כן בזה אנחמך ואחזקך, שאין לך מה לפחד מהם כלל.

ובזה נתיישב קושיא ה': אומר **וַתִּשְׁכַּח ה' עוֹשֶׁךְ כו'** כי אתא לנחומי באומר **אנכי אנכי כו'** צעורי קא מצער ליה!)

והנה למען תהיה קבלת התורה מתקיימת כראוי, מה עשה הוא ית', שם הדברים בפ"ל אחד ואחד מישראל, כמו שאמרו ז"ל במדרש חזית, שאחר צאת כל דבור ודבור מפי הקדוש ברוך הוא, היה הדבור בעצמו מדבר עם כל אחד ואחד מישראל, ואומר לו, מקבלני את עליך, כך וכך מצות יש בי, כך וכך עונשים כו', מקבל את אותם כו', והיה אומר, הן,

אז היה הדבור נושקו על פיו והולך ונחקק בלוח כו',

והנה כתבנו במקומו, כי אומרו נושקו על פיו, הוא, כי היה הדבור מתדבק בנפש כל איש מישראל, שהוא ענין נשיקה, כמפורש אצלנו בספר שושנת העמקים, וכנמצא בס' הזוהר ששניקה היא לאדבקא רוחא ברוחא:

וזה יאמר ואשים דברי בפ"ך, כי דבורי היו באים בפ"ך לידבק בנפשך, ולמען תוכל לסבול קדושתך וקדושת דברותי פן תשרף, בצל ידי כסיתך, וכל זה עשיתי כדי לנטוע שמים, שיהיו נטועים חזקים ולא רפויים, וכן וליסוד ארץ כי בעשותי כך יכולת לקבל התורה בפ"ך ובלבבך, שע"י כן נמצאו נטועים שמים ומיוסדת ארץ בארץ, וזהו לנטוע שמים וליסוד ארץ ע"י קבלתך התורה,

וגם כדי לאמר לציון עמי אתה, שאלו לא קבלת התורה אשר היתה ע"י היותה שם דברי בפ"ך, ואשר בצל ידי כסיתך לא הייתי אומר לציון עמי אתה, כי שם תתייחס התורה כי מציון תצא תורה,

ואם כן, אחר שכל זה עשיתי לך, לשיתקיים העולם על ידך, אם כן איפוא מי את ותיראי מאנוש ימות כו', ומפני חמת המציק?

כי, אהבת עולם אהבתך, וכל העולמות אתה המקיימם, ולמה תירא שאעזבך ביד מבקשי נפשך

(אשר הרי אינם נתקיימים אלא בזכותך כי הרי הרי השמים והארץ ובכללם המציק וכח חמתו, איה שורש קיומם!! ואיה מקור יניקתם!! הרי הכל ממך, והם בטלים לעומתך, וא"כ בזה אנחמך ואחזקך, שוודאי אין לך מה לפחד מהם כלל!

ובזה נתיישב קושיא ו': אחר אומר **מפני חמת המציק** שיראה כי ישנו, ואח"כ אומר ואיה חמת המציק שיראה כי איננו!)

כי אהבת עולם אהבתך...

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק עטרת ישועה

מרבה"ק ר' יהושע הורוויץ מדיזקוב

שופטים ושוטרים... אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטך... ושפטו את העם משפט צדק. (פט"ו: י"ח)

ידוע הויכוח שיש בין זרע ישראל להקב"ה, כמו שהובא באלשי"ך הקדוש ז"ל, והוא במשנה, 'אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח'.

וטענת כביכול, 'אם אין תורה אין קמח',

ואנו טענותינו, 'אם אין קמח אין תורה', שצריך כביכול להשפיע מקודם טובות הגשמיות ואח"כ נעבוד אותו בתורה ועבודה [עיי' באלשיך הק' בתהלים פ"ד: ו. ובמשלי פ"ג: א].

והנה בעוד ר', יען שנתמעטו הדורות, ובני עליה המה מועטים, צריך הקב"ה להשפיע לנו מקודם, כל טוב העולם הזה, ועשירות, כדי שעי"ז נוכל לישב באהלה של תורה, ועבודת השי"ת.

וראיה לנו לזה, אשר גם יעקב אבינו ע"ה הקדים בברכתו את זבולון - שהוא היה מבחינת בעלי מו"מ - ליששכר יושב אהלים, כמ"ש, זבולון לחוף ימים ישכון ואח"כ יישכר חמר גרם.

וגם משה רבינו ע"ה בירך את זבולון קודם, כמ"ש, שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך,

הרי, אשר מקודם צריך האדם להיות לו שפע רב וכ"ט, ואח"כ יוכל לישב באהלה של תורה.

גם בברכתו את מנשה ואפרים, שיכל את ידיו, וברך את אפרים בימינו, הגם אשר מנשה היה הבכור, עכ"ז בירך את אפרים מקודם,

כי אפרים רומז על הפרנסה כמ"ש, כי הפרני אלקים בארץ עניי, והוציא אותו מעוני ורעבון לעשירות רב.

ומנשה רומז לסוד התורה, כי מנש"ה אותיות משנ"ה, תורה שבעל פה.

וזהו, שופטים ושוטרים, כי שופ"ט עולה פרנס"ה, שוט"ר עולה תפל"ה,

רומז שצריך מקודם להמשיך פרנסה, ואח"כ אנו יכולים לישב על התורה ועבודה.

ותקח ראיה, אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטך,

רומז על השבטים, שהמה יששכר וזבולון מנשה ואפרים, שגם אצל השבטים, הקדים במעלה את הפרנסה לתורה ועבודה.

וכן תראו ותעשו, אשר מקודם תשפיעו שפע פרנסה וכ"ט עולם הזה, ואח"כ, ושפטו את העם משפט צדק, רומז על התורה ועבודה:

ספה"ק אמרי אמת

מרבה"ק ר' אברהם מרדכי אלתר מגור

ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' ועשית וגו' ככל אשר יורוך וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. (פי"ז: ט' - י"א). (תרע"ה: ורשה)

בימים ההם, היינו אורות, רמז על התורה, (כי מבואר בשפ"א: כל יום הוא אור. בא בימים בא עם כל אורות הימים. ביום טוב ביותר, שיש בו אור שבעת הימים, אור הגנוז. ויקרא לאור יום. אור שמאיר מסוף העולם ועד סופו)

איתא במדרש, אין יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה וכו'. מ"ש? שמעו שמוע ברגו קולו והגה מפיו יצא,

ואיתא, המחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, היינו ע"י התורה, (כי כיון שאור היום קשור לתורה, ע"כ חידוש היום דמעשה בראשית הוא ע"י התורה וחידוש ההלכה שבאותו יום)

ולו ההלכה (שבכל יום ויום) היו הסנהדרין מכוונים, וזהו בימים ההם,

היינו על פי התורה שמתחדשת אז,

איתא, שהאבות קיימו את התורה קודם שניתנה היינו שהרגישו החדושי הלכה שהקב"ה מחדש בכל יום כדאי אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע,

ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט הוא רמז לאבות,

הכהנים זה אברהם דכ' ביה אתה כהן לעולם, הלויים זה יצחק בחינת דין, וזהו ימין ושמאל והשופט זה יעקב בחינת אמת ואף השמאל נעשית ימין,

אי' בגמ' הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין וכו' נתנו מרועה אחד

כולם אל אחד נתנו פרנס אחד אמרן וכו' אף אתה עשה אזניך כאפרכסת וכו' ואי' גבי מחלוקת ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן ואי' כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכו' זו מחלוקת הלל ושמאי שאף שאין זה מובן בשכל האדם, אע"פ כן יתברר (לעתיד) שהכל אמת, וצריך אדם לבטל עצמו ולהאמין זאת אף שאין זה מובן ועל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה ושייכות לימין ושמאל כי האדם הוא עולם קטן וכולל הכל.

(איתא מענין זה באלשיך בפרשתינו: פי"ז:

ה) כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: (י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך:

אלו ואלו דברי א-להים חיים, והלכה כבית הלל. שהוא בל תאמר אם כבית הלל הלכה, אם כן דברי בית שמאי שקר הם חלילה ונסמיניהו מלהזכירם כלל, וכן בכל החולקים נקח דברי אשר הם הלכה ונעקר אשר אינם הלכה, באופן שכל דברי, אשר הוא שמותי (שמות הקדושים שלי) נעקור חלילה מן התורה.

כי הלא זה הדבר למדונו רבותינו ז"ל באומרם, אלו ואלו דברי א-להים חיים, כי גם בהם מתעוררים אורות עליונים ונעשים ייחודים עליונים בהם בדרך אחרת, ובהם, היינו גם כן משיגים חיי העולם הבא.

ואין ספק, כי גם בעסק שהיו בית שמאי עוסקים בתורה, גם היה מתעלה הוא יתברך, וכולם באורות תורתם יאירו בעולם הבא, אלא שאל דעות ה' (שהוא אל של כל הדעות) בחר בדרך אשר הלכה כמותם להתנהג בה, אך אורות תורה (של הדעה) שכנגדם לא כבו חלילה, ורק במעשה בחר ה' בדרך אשר כהלכה,

אך בעסק ובפלפול, בזה ובזה יחיה האדם. וזהו אומרם (אלו ואלו) דברי א-להים חיים, שהוא הדבור אך לא המעשה.

וזה יאמר פה, הלא אמרתי לך, דברי ריבות בשעריך הללו אוסרים והללו מתירים, וקמת ועלית לדעת האמת,

אל תאמר, כי דברי אשר לא כהלכה בטלים לגמרי, כי אם ועשית על פי הדבר כו' שהוא לענין המעשה, אך לא לבטלם לגמרי.

וזהו (אשר יתור התבות) ושמרת לעשות כו', לומר, מה שתשמור לעשות, הוא, ככל אשר יורוך,

אך מה שלא יהיה הלכה (לעשות, עכ"פ) תשמור ללמוד (ביחד) עם מה שהוא הלכה, אך, לא תשמר לעשות: (עכ"ל האלשיך)

(ממשיך האמרי אמת) וצריך (להלכה למעשה) למצוא הברור בכל דבר

וזהו שאיתא, איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר, מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי.

ואיתא באלשיך דמי עדותיך שיחה לי, היינו שדוד המלך ע"ה, כשהיה מדבר עם אדם, היה מדבר עם חלק התורה שנמצא באדם,

(וזל"ק: אלשיך תהילים פקי"ט: צו - צט) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי: מאיבי תחכמי מצותך כי לעולם היא לי: מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי:

מאשר כל היום היא שיחתי שעל כן היא נעשית (שיחה) שלי בעצם, גם שאיני ילמדוני מעשה מצותיך כאשר למד מאחיתופל שני דברים, לא אייחס למודי אליהם לומר שאני לומד מרשעים, כי-אם שתורתך היא שתחכמי כי לעולם היא לי ולא להם.

ועוד טעם שני שלא אחוש ללמוד מהם, כי הנה, מכל מלמדי השכלתי גם בהיות מהם בלתי ראויים או קטנים מערכי.

כי לא הייתי מעלה על לבי שהמלמד היה המסיח עמי, כי-אם כאילו עדותיך שהיו מלמדים (הם אלי) היא עצמה הייתה מדברת עמי ולא הם, וזהו, כי עדותיך שיחה לי) (עכ"ל האלשיך)

(ממשיך האמרי אמת) בדוד המלך כתיב, וטוב ראי, ואיתא במדרש, כל הרואהו נזכר לתלמודו, היינו שהיה פותח ומגלה הדברי תורה שנמצאים באדם, וע"כ, היה האדם עצמו ג"כ נזכר לתלמודו,

איתא, ובאת אל הכהנים הלויים [אשר יהיה בימים ההם] וכו' וכו',

וכן הוא אומר, אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה

שאלת על זה, אלו הימים, אשר יהיה בימים ההם, מתגלים כל אחד ביומו,

וזהו, כי לא מחכמה (של התורה) שאלת על זה, כי זה הוא יותר גבוה מחכמה: (היינו משורשי התורה, בימים הראשונים למעלה, ואם שאלת ונדמת 'שהימים הראשונים היו טובים מאלה' זה כי חשבת על אשר ימים הראשונים, הם, תוך גבולי הזמן, וכבר אינם, אבל האמת ימים הראשונים שהם יותר גבוה מחכמה, למעלה מן הזמן, נמצאים לנצח, ואפשר לגלותם, גם 'בימים האחרונים')

ספה"ק שני לוחות הברית של"ה הקדוש

חלק: דרך חיים תוכחות מוסר מרבה"ק ר' ישעיהו הורוויץ

(פי"ח: י"ג) תמים תהיה עם ה' אלהיך. זה הפסוק כולל כל הנהגת המדות וקדושות, ושיחיה דבק בהשם תמיד תמים תהיה.

עוד יש בזה הפסוק רמז גדול המתבאר בזוהר במקום אחר, ואמר, כשהאדם עושה ומקיים מצות, מוסיף כח בדיוקנא דלעילא, ובעבירה פוגם לעילא ותתא כו', וכשאדם חוטא, מחזו רשימין באפיה כו'.

וזהו ענין, הכרת פניהם ענתה בם, וכן כתיב, חכמת אדם תאיר פניו.

והרב אלשיך פירש מה שאמר יעקב על יוסף, אלכה ואראנו, כי רצה להסתכל ברשימו דאנפיה, מה הוא.

וכן אמר, אחרי ראותי [את פניך] כי עודך חי, כי הנאני רושם רשימו דאנפך, כי איש חי אתה, והאיר ה' פניו אליך, ובאור פני מלך חיים.

(וזל"ק האלשיך: רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו... ויעל לקראת ישראל אביו... וירא אליו... ויאמר... אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך, כי עודך חי.

רב וגדול הוא עוד יוסף בני חי וצדיק, ואני כמעט קשה להאמין, להיותו במקום זמה, לכן לא התקרב דעתי עד אלכה ואראנו ואכירה בפרצוף פניו אם צדיק הוא אם אין, שכן היו מכירים... והוא מאמר יעקב, רואה אני את פני אביכם כו'

וזהו אלכה ואראנו, ובוה יתכן אומרו לפניו ויעל לקראת ישראל אביו וירא אליו,

(קשה) א: אחרי ראותי את פניך, ולא אמר אותך, שמפרש הפנים!

ב: וגם מיותר מלת את!

ג: וגם אומרו כי עודך חי הוא מיותר!

אמנם הנה למד שכל ישעו וכל חפץ יעקב היה לראות פני יוסף להכיר בפניו אם צדיק הוא, ועל כן בא יוסף וירא אליו למען יכיר בפניו כי עודנו צדיק ויכירו, שאם לא כן גם יעקב נראה ליוסף.

ואז בראות פניו בצלם אלהים קדושים מיד ויאמר אמותה הפעם כו', לומר אם ח"ו היית מרשיע דרכיך הייתי מת שני פעמים. א. ביציאתי מן העולם. ב. באותו העולם על היות לי בן בלתי הגון. ... אך עתה לא אמות רק פעם אחת אחרי ראותי את פניך, הוא צלם אלהים בך, שהוא רבוי האת, שעודך חי צדיק נקרא חי: (עכ"ל האלשיך)

(ממשיך השל"ה) ועל זה כתיב, מה תשתוחחי וגו' ישועות פני ואלהי, רוצה לומר מה אצטער ביותר, הלא יש תקנה בתשובה להושיע רשימו דפני, וגם לסלק פגם דיוקנא דאלהי.

וא' שני פנים האלו כתיב, פנים בפנים דיבר ה' עמכם.

ועל זה בא הרמז, יראה יראה, כדרך שבא לראות כך בא ליראות:

ומזה יתבאר פסוק... לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' אבקש, הענין, זה הפסוק קאי אפסוק דלעיל מיניה לחזות בנועם ה',

ואמר (דוד), 'רבון דעלמא, לך אמר לבי. לך, אין צורך לראות ארישומי פני, כי, לבי אומר (לך, היינו) עמך, כלומר, לפניך, (נאמרת ו)נגלה תעלומוות לב, (ותדע אשר) לבי ובשרי שניהם יחדיו ירגנו אל אל חי'.

ולבני אדם בשרי לבד, בקשו את פני, בקשו לשון רבים, כי מדבר עם בני אדם, ואמר 'אתם בני אדם, בקשו את פני, ואימת אני רוצה בזה שייבקשו את פני, כשאני את פניך ה' אבקש, לחזות בנועם ה', האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב.

כלל העולה, כשהאדם חוטא, עושה רשימו ופגם באנפוי, וכביכול גם למעלה.

על זה בא האזהרה ש'תהיה תמים עם ה' אלהיך', (מלשון 'ויחדיו יהיו תמים' אל ראשו. (רש"י: 'כמו תאומים'. פי' דומים) דיוקנא דלעילא ודיוקנא דלתתא.

ראה, עד היכן מגיעין פעולותיו של אדם:

* קיצורי * ביאורי * ליקוטי * האלשיך הק' פרקי אבות פ"א

משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הוי מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סג לתורה:

א. ראשונה, כי על דרך כל סדר הקבלה שבמשנה שמוכר זקנים המלמד באומרו ליהושע ויהושע לזקנים וכו', היה ראוי גם בהתחלה יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה ומשה ליהושע?

ב. אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא מההר קבל?

ג. שמתחיל בקבלה ומסיים במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל לשון קבלה?

ד. א. למה לא אמר ויהושע מסרה לזקנים?

ד. ב. ואם הוא כי סמך על המסירה הנוכרת משה ליהושע ועל כן לא נזכרה מיהושע והלאה, אם כן יקשה:

על אומרו ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה, שגם פה היה לו לקצר ולומר ונביאים לאנשי כנסת הגדולה?

ה. לדקדק מלת הם אמרו, שהיה די יאמר ואמרו שלשה דברים?

ו. מנינא למה לי?

ז. כי מה שמביא דברים אלו בקיצור ובייחוד, לא יאמן כי לא אמרו (כל חייהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן לא נאמרו (גי הללו) רק להיות להם איזה ייחס עם האמור (בענין השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואיננו לפי הנראה:

אמנם הנה על הקושיא השנית (אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא מההר קבל?), יש אמרו, שכיוון (המשנה) לאמר, שמה שזכה משה לקבל התורה,

היה מ(אותו) הבחינה שזכה סיני שתנתן בו, שהוא על היותו נמוך ושפל, כמו שאמרו ז"ל על פסוק למה תרצדון וכו', מאותה הבחינה זכה משה לקבלה, שהוא להיותו עניו מאד. (ולכן אמר: משה קבל תורה מסיני היינו עיי מדת ענותנותו)

ואפשר לנו לומר (יישוב בי) במה שכתבנו על פסוק ויהן שם ישראל נגד ההר, ועל מאמר המגיד (בהגש"פ), אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו. כי הלא כמו זר נחשב המאמר הלו, כי מה בצע בהתקרב לפני הר סיני אם לא לתת לנו את התורה?

אך הוא, כי על ידי שבת ישראל ששת ימים נגד ההר אשר שם האלקים, שעל ידי כן פסקה זוהמתן שהיתה מתמרקת חלאתם יום יום עד תומה, ביום השישי קבל משה את התורה לישראל, שאם לא כן לא היה מקבלה. כי הלא גם לכל אחד מישראל היתה הנתניה, ועל כן הוצרכה הכנתם לשיקבלנה משה.

וזהו אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, כי בלעדי התורה דבר גדול קנו שם שהוא פיסוק הזוהמא. וזה מאמרם ז"ל באומרם ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. כי יראה כי הר סיני היה סיבת הפיסוק, כי היה ה' נגד פניהם בהר. וזהו ויהן שם ישראל נגד ההר: (ולכן אמר: משה קבל תורה מסיני היינו רק עיי פיסוק הזוהמא שקנו מסיני עיי קרבתם לשם)

או יאמר (יישוב גי) במה שידענו מרבתינו ז"ל כי לא היו ישראל מקבלים את התורה עד שכפה עליהם הוא יתברך את ההר כגיגית, ואמר להם אם תקבלו וכו'.

והלא כמו זר נחשב כי אשר הקדימו עשיה לשמיעה ימאנו לקבל את התורה, עד שומו יתברך עליהם את ההר כגיגית?

אך פירשו ז"ל כי לא מיאנו לקבל ישראל אלא תורה שבעל פה. ולא בשנאה הדפוה, כי אם להיות רבים דקדוקיה אולי לא יוכלו לקיים את כלם כי רבים המה. ויקצוף האלקים על קולם, וכפה עליהם ההר לקוברם בו אם לא

ישמעו. הנה כי תורה שבעל פה היא אשר קבלו על יד הר סיני שכפה עליה הוא יתברך את ההר.

והנה הקבלה הזאת אשר במשנה זו ידבר על שבעל פה. וזה יאמר פה משה קבל תורה, באיזו אמרתי הלא היא מפאת סיני כי היא תורה שבעל פה, וזהו אומרו מסיני: (ולכן אמר: משה קבל תורה שבע"פ למסור לבניי כי קיבלוה, מזה שכפה הר סיני עליהם)

עוד יתכן, והוא הנרצה אל ענין הפרשה ובו יותרו כל הספקות שהזכרנו. והוא בהעיר עוד קושיא אחרת. והיא:

ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אומרו קבל תורה על כל שיתא סדרי משנה דבר?

אמנם הנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות.

ט. והנה היה מקום יאמר נא ישראל מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה?

על כן היחל ואמר אל תחושו, כי הנני שם את כלם לפניכם, וכל אחד יקבל לפי הכנתו אם מעט ואם הרבה.

כי הנה מהקבלה של תורה שבעל פה תראו ותלמדו לעשות כן.

כי הלא משה קבל תורה וכו', לומר איני אומר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה כי הלא היה נראה כי לו לבדו ניתנה, ולא כן הוא רק לכל אחד ואחד מישראל. אלא שעם שכלם שמעו בסיני כל דבור ודבור, וכל תורה שבעל פה התלויה בכל דבור עם כל שאר התורה, כי כלה כלולה בעשרת הדברות כנודע, עם כל זה משה היה לבדו אשר קבל, מה שאין כן כל שאר ישראל כי לא עצרו כח לקבל.

והוא מאמר רבותינו ז"ל שאמרו כי כל מה שתלמיד ותיק היה עתיד לחדש בתורה בכל דור נאמר בסיני, אלא שישאל לא עצרו כח לקבלה כי אם משה לבדו, אך ישראל היו שומעים ושוכחים מיד כמו שאמרו ז"ל, או

לאומרים שפרחה נשמתם ולא נשאר בידם דבר.

וזהו קבל תורה. והוא, כי גם שהוא יתברך את הכל שם לפני משה וישראל, עם כל זה כל אחד מקבל לפי הכנתו. (ובזה נתיישב קושיא א: על דרך ... יהושע לזקנים ... ראוי ... יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה?)

וגם במשה אינו אומר למשה נמסרה התורה מאת הקדוש ברוך הוא. כי הלא אין צריך לומר, שלא תצדק לשון מסירה מאתו יתברך אל משה, למה שהוא בשר ודם כאשר נבאר, כי מסירה היא כאשר הוא ביד המוסר, כי הוא דבר בלתי אפשר יקבל משה התורה לגמרי כאשר היא בחכמתו יתברך. אך קבלה תצדק גם בבלתי מקבל כמות שהיא ביד המוסר אותה.

כי-אם, עוד אני אומר, כי גם במשה לא יצדק בעצם לומר קבל תורה מהקב"ה שהוא כתלמיד השומע מפי רבו, כי אם קבל תורה מסיני:

והענין הוא מאמר רש"י ז"ל בפירוש החומש על פסוק וישמע את הקול מדבר אליו. שהוקשה לו ז"ל: אומרו מדבר בחיר"ק המ"ם?

ואמר כי אינו כבוד כלפי מעלה לומר שהיה מדבר הוא יתברך עם בשר ודם כאשר ידבר רב עם תלמידו, כי-אם שהיה הקול יוצא מפיו יתברך כאילו אינו מדבר עם משה, ואחרי כן הקול בעצמו היה כמתדבר מאליו עם משה.

והוא מאמרנו על פסוק וישמע את קול ה' אלקים מתהלך בגן. והוא, כי אחר ששלטה זוהמת נחש באדם ובאשתו לא עצרו כח לשמוע קול ה' ממנו יתברך אליהם, כי אם שהיה הקול יוצא מאתו יתברך וכמתהלך בגן ואחר כך היה מתפשט כמאליו אליהם. וזהו קול ה' מתהלך בגן:

ועל דרך זה יאמר פה משה קבל תורה. ומה שאינו אומר לשון מסירה הלא הוא כי גדול כבוד ה', כי אפילו אינו מייחס הקבלה ממנו יתברך כי אם מסיני. כי היה הקול יוצא כמתהלך בסיני ומתדבר עם

משה, על דרך וישמע את הקול מדבר אליו כפרש"י ז"ל כמדובר.

ואם כן אם אפילו שמייעת הקול היה כלאחר יד למה שהוא בשר ודם, ומה גם עתה לימסר התורה ממנו יתברך אליהם לגמרי כאשר היא אצלו יתברך שהוא תואר מסירה: (ובזה נתיישב (וישוב ד') קושיא ב: אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא מההר קבל?)

הנה כי שלש הדרגות היו. אחד מדרגת משה, שעם שלא תתייחס קבלתו בעצם מהקב"ה כי אם מסיני, לפחות גדלה השגתו לפי הכנתו שקבל התורה כלה, מה שאין כן כל יתר ישראל, כי רבה היא גדולת משה על כל המון ישראל.

אך יהושע לגדול הכנתו, כי היה נער לא ימיש מתוך האהל. עצר כח לשתמסר לו תורה לגמרי ממושה. ועל כן נאמר ומסרה ליהושע.

ועל דרך זה היה ממנו והלאה עד אנשי כנסת הגדולה, כי עד הדור ההוא עצרו כח לגמרי ללמוד זה מזה. (ובזה נתיישב קושיא ד. א. למה לא אמר ויהושע מסרה לזקנים?)

אך מהם והלאה היה הפרש הדורות הרבה בירידה מדור לדור. כי כשמתו חגי זכריה ומלאכי שהיו מאנשי כנסת הגדולה פסקה זכויות לבנה. על כן מהם והלאה לא נאמר לשון מסירה כי לא עצרו כח לקבל זה מזה לגמרי. על כן מאז והלאה נאמר קבלו מהם, כי לשון קבלה יצדק גם בבלתי מקבל לגמרי בלי מגרעת כמדובר.

ועל כן גם כי לא נאמר וזקנים מסרוה לנביאים, כי לא הזכירו המסירה כי סמך אל המסירה הנוכרת, עם כל זה חזרו לומר לשון מסירה מנביאים לאנשי כנסת הגדולה, ואמרו מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, לומר עד כאן הגיעה מדרגת מסירה כי לא רבה מדרגת ידיעת ירידת דור אחד לשאחריו כל כך שלא תצדק בהם מסירה, מה שאין כן מהם והלאה. (ובזה נתיישב קושיא ג: שמתחיל בקבלה ומסיים במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל לשון קבלה? וקושיא ד. ב. ואם הוא כי סמך על המסירה הנוכרת

... היה לו לקצר ולומר ונביאם לאנשי כנסת הגדולה?)

הנה כי בשעת מתן תורה ומאז והלאה בכל דור ודור תמיד היה הפרש בין המקבלים, כי כל אחד מקבל לפי הכנת השגתו. על כן בגלל הדבר הזה סידר רבינו הקדוש סדר הקבלה בתחלת מסכתא זו, למען ממנו נקח אל כל מיילי דאבות. כי כאשר בקבלת תורה שבעל פה כל אחד קבל לפי הכנתו ולא יאשם על מה שלא עצר כח לקבל, כן במילי דאבות אל יאמר איש מי יוכל לקיים את כלם כי רבים המה, כי הלא לא יחוייב כל איש לקבל את כלם כי אם איש ואיש לפי הכנתו: (ובזה נתיישב קושיא ט. היה מקום יאמר נא ישראל: מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה? וקושיא ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אומרו קבל תורה על כל שיתא סדרי משנה דבר?)

והנה בראות אנשי כנסת הגדולה כי מהם והלאה היו לבבות הדורות מתמעטים, כי מחגי זכריה ומלאכי בטלה זכויות לבנה, ולא היה עוד מי שיעצור כח שתמשך ותמסר כל הקבלה בידו, לומר: מסרוה לפלוני. רק לשון קיבל.

על כן אמרו הנה יש שני עיכובים לקיים התורה ומשפט. שני (עיכובים) למורים (מורי הוראה).

ו(עיכוב) אחד אל כל (המון) העם אשר לומדים (מן מורי ההוראה).

כי למיעוט הלבבות, תעדר אמיתת ההוראה (מן מורי ההוראה) לאחת משתי סבות:

(עיכוב א:) או מחמת שכחה שישכחו תלמודם,

(עיכוב ב:) או שלא יעצרו כח לקבל הכל, כי רב הוא.

(עיכוב) שלישית: אל ההמון בכל כללות התורה, שיוכרח שלא יבצר מעדת ישראל שישגו, להעדר מהם (ללמוד ולהבין ולהשיג ולזכור) כל פרטי הדת, כי אין מספר לגדודיה, וישגו במעשה המצות.

על כן על האחד (שישכחו תלמודם) אמר הו' מתונים בדין (לעורר את זכרונם). ולא יחפזו לפסוק. כי אולי שכחו הדין)

ועל השנית (שלא יעצרו כח לקבל הכל) אמר והעמידו תלמידים הרבה, שמה שלא יעצור כח לקבל אחד יקבל חבירו, ובין רבים ימצא הכל.

ועל השלישית (להעדר מההמון כל פרטי הדת ... ישגו במעשה המצות) אמר ועשו סיג לתורה (כי הרי ע"י הסיגים לא יקרבו למציאות אשר שם נעדר מהם פרטי הדת).

ולחיות כי בדורות שלפניהם לא נצטערו, כי ראו כי גם בשאחריהם יהיו מקבלים גדולים שתצדק בהם מסירה. אך אנשי כנסת הגדולה, כי המה ראו כי מהם והלאה תפוג תורה על העדר ראויים לימסר תורה בידם כראוי, על כן נגע על לבם ובקשו לתקן. וזהו אומרו הם אמרו כלומר הם בייחוד שראו צורך שעה על כן הם אמרו וכו', כי הם אשר הרגישו הצער: (ובזה נתישב קושיא ה. הם אמרו, שהיה די יאמר ואמרו שלשה דברים? וקושיא ז. לא יאמן כי לא אמרו (כל חייהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן לא נאמרו (גי' הללו) רק להיות להם איזה ייחס עם האמור (בענין השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואיננו (מקושר) לפי הנראה)

ובמה שכתבנו יתורץ מה שהערנו (קושיא ו'): מנינא למה לי?

שהוא, שהיה נראה אם לא היה אומר מנין, שהיתה הכונה או זה או זה. לזה אמר שאמרו שלשה דברים, לומר כי שלשתן כאחד צריך, כי כל אחד משמש על צורך ענין אחד כמדובר.

ואמר והעמידו תלמידים ולא אמר למדו תלמידים הרבה, לרמוז מאמרם ז"ל על פסוק יז מים מדליו, הזהירו בבני עניים כי מהם תצא תורה.

וזה יאמר פה, אל תעשו עיקר התלמידים מבעלי ממון, כי אם והעמידו את משוללי העמדה להקימם לעסוק בתורה כי הם העיקר.

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק אגרא דכלה מרבה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב

ידוע עפ"י התורה ידיעתו ית"ש אינה מכרחת להאדם בעל הבחירה שהבחירה חפשיית אצלו, דאי לא תימא הכי אם כן אין כאן שכר ועונש כיון שאין בחירה, והתורה בכל פינת יסודתיה מלאה מיעודת שכר ועונש, הנה מוכח מזה שהבחירה חפשיית,

וג"כ ידיעתו ית"ש מוכח לרובות מן התורה, כענין אמרו: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך, והנך רואה ידיעה ובחירה, ב' העניינים מתאמתים לנו באמונת התורה, ואין מבוא לשכל האנושי להשיג בשכל איך יתאמתו ב' הפכיים, וכבר דברו בזה כל שלטי הגבורים.

אבל האמת הנכון, שמחוייבים אנחנו עפ"י התורה להאמין בידיעה וגם להאמין בבחירה, וזה כל יסוד התורה,

והגם שאין דעת ושכל האדם משיג מציאות הענין האין יתכנו ב' העניינים, הנה כתב בזה החסיד הקדוש בעל חובת הלבבות וזה תוכן דבריו, כיון דהידיעה ובחירה שניהם מוכרחים על פי התורה, ושכל האדם אי אפשר לו להשיג מציאות שניהם, הנה אנחנו מחויבים להאמין באמונת אומן בשניהם,

ואם רץ לבך: 'למה לא הודיע הש"י בשכלנו להתבונן אמיית ב' העניינים בשכל אנושי'?

תשיב אל לבך: 'הלא נתאמת לנו שהש"י הוא טוב ומטיב, וכל מה שהוא לטובתנו הוא מטיב לנו, ואלו היה יודע הש"י שהמושכל הזה הוא לטובתנו היה מודיע לנו, אלא על כרחך החכמה העליונה כביכול הוא שאין המושכל

הזה לטובתנו, ולפיכך לא הודיע לנו הש"י המושכל הזה, רק להאמין כל זה על פי אמונת התורה! ע"כ תוכן דברי החסיד הקדוש הנ"ל,

והנה עם היות שאין הידיעה מכרחת והבחירה חפשיית, זה דוקא ידיעה, אבל דבורו ית"ש מכריח, ואי אפשר שישתנה, כדכתיב: כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי וכו', כן פירש הפסוק הקדוש מהר"ם אלשיך ז"ל בספר ישעיה, והוא מוסכם מכל הקדמונים על פי יסודי התורה.

ואני אמרתי בעניי להבין במעט קט, להבין איזה דבר מהו הטובה שעשה התמים דיעות שהעלים המושכל הזה מבני האדם רק להניח הענין להאמין,

עפ"י יסודי התורה, אשר הוא ית' כל יכול, ונוכל לומר אצלו ית' ש'ב' הפכיים ביחד ידע ולא ידע, ונשכר בזה מה שנצטוינו עפ"י התורה והלכת בדרכיו,

הנה גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת, והוא מה שנצטוינו מפי חז"ל: והוה דן את כל האדם לכף זכות:

הגם שהאדם הוא בן שכל, ואפילו בעל רוח הקודש, ויודע אשר שבע תועבות בלב הרשע, ונתאמת ענין הרשע אצלו בידיעה ברורה!

הנה האדם המשכיל זאת ישים אל לבו: והלכת בדרכיו כתיב, מה הוא ית"ש ידע ולא ידע ביחד כביכול, גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת.

הנה הדבר הזה (היינו העלמת הענין בשכל רק להאמין באמונת התורה כנ"ל) הוא טובה גדולה לקיום התורה ולקיום העולם.

ידיד הקורא תלטוש עיני שכלך ותתבונן הענין הזה, כי ילאה הקולמוס להסביר הענין הזה עלי מכתב.